

לכתחותת השומרונית מיבנה

כתובות זו, שפרסמה י. קפלן בידיעות שנה יג חובר גיד' עמ' 165 ואילך וצירף לה הגנות י. בֶּן־צְבִּי שם, מכילה בשתי שורותיה הראשונות פתיחה לעשרת הדיברות, המנסמנת באופן מיוחד על ידי קו מבديل בין ובין עיקר הכתובות. המחברים רואים בה הקדשה, וזה גוסחה:

1. דברן. מן. שמה. דקרת.

2. דתכר. לטב. עד. לעלם.⁽¹⁾

מר בן-צבי הואיל להראות לי את הכתובות לפני פרסומה, אך אותה שעה לא יכולתי גם אני לפרש את השורה הראשונה, הסתומה במקצת בלשונה, באופן המניח את הדעת, אף כי היו לי ספיקותabis לשיפרשו שהציגו. עיוגנים גוספים בכתובות לאחר הדפסתה העמיגוני-כפי שאני סבור—על ממשועותה של פתיחה זו.

הצעת מר ב"צ לפרש דקרת בשם פרטיו *לרכח* קשה היא מטעמים אלו: א) אין שם זה נהוג אצל השומרונים בשום מקור אחר, כפי שראה אל נכוון; ב) אילו היה לפניו שם אדם, כלל טקף היה מלאוה שמות אבותיו, כנהוג בכל מקום, או כינוי למשמו, כגון הכהן הגדול; ג) אפילו הנחנו ש-דקרן פירשו הקדשה, או מצבת זכרון, שהוקדשה למי שמו קרת, לא היה המשפט הארמי הזה בא על תיקונו. שכן ראוי היה שיכתב דקרן [למן⁽²⁾] *לשמה קרת או דקרן* [למן] שמה קרת, לפה המזוי בלשון השומרונית המאוחרת⁽³⁾, בת זמנה של הכתובות שלנו. לד"ת

שלפני קרח, אם הכוונה לשם היודע, קשה להולמה, מיוירתה היא ומסבכת את המוכן. נוספת על כך, עצם הפירוש דקרן בהדרשה לא הוכח כלל, ועל כן אין כאן ביחסו כל עיקר, שמקורשת הכתובות הזאת למי שהוא. לעומת זאת יroutine היטב המשמעות שבח בלשונם המאוחרת, בהשפעת הערבית, כגון: בדקרן בן עמרם נתגלה ונחתפרא⁽⁴⁾ = בשבח בן עמרם נשכח ונפער, או בדקרן המאור הכביד⁽⁵⁾ (= משה) וכו', יתר על כן גם המשעה הטוב הר אווי לשבח מכונה בלשונם דקרן = זכרון⁽⁶⁾. ונראה לי שرك משמעות זו יש לנווט כאן, ואם כך הדבר, אין המשפט כמו "השבה למי שמו קרת" בפתחה לעשרת הדיברות נראה מתאים לפחותמו. משום כן מפרש אני דקרת שקרה (= דקרא). כתיבת חיות במקומם אל"פ במללה כזו אינה רגילה, אף על פי שטופרי שומרונים טוענים בכתיבת אהח"ע, אולם בכתובות אהח"ע, אולם בכתובות זה ניכבים כגון *עדברין* ת' הדברים, אלה ת' אלה, בערגרטם ת' בהרגלייזם בווראי השיגותה שיא ברשנות.

מן מסתברת יותר כמלת יחס מאשר מן = מי. הциירוף דקרן מן בא, כפי הנראה — במקומות דן ל, ואנמנ מסתקשה אני להביא לך דוגמה.

שם ניתן לפירושים שונים: 1) *שָׁמָה* = השם, 2) *שָׁמָה* = שמו, 3) *שָׁמַע* — בשים לב תלמידי הגרוניות בכתב כנזך. אם נניח את האפשרות השלישי, על כרחנו נתkan דקרת ל-וקרח שכן רק עיי' כך מתקבל רעיון מובן: השבח למי ששמע וקרא (גם בקריאה מן=מן אין המוכן משתנה, "שָׁמַע" חסר אפוא במקרה זה במקורו כינוי הזיקה, וע' לעיל), ר"ל ששמע וקרא את עשרת הדיברות.

(1) נראה לי שיותר לנכוון לקרוא להלם.

(2) חלק יותר הנוטה לדקרן למן, אבל בדוחך אפשר ליישב גם צירוף דקרן מן כטמייכות.

(3) ר' מש"כ בפoitim לשמחות, מרבית שנה י' עמ' 336.

(4) שם שם עמ' 360.

(5) שם שם עמ' 363.

(6) השווה מש"כ בידיעות שנה יב' עמ' 80 לגבי כתובות שומרונית מן המאה ה"א.

אבל עליינו לנוטה, להבין את הכתוב بلا הגהות, לפיכך חשוב לנו, שיש לפניו מלה שמה, במשמעותו *ma'ēk* כינוי לאלהים, ואותו קוראים השומרונים בכל מקום שכחוב יהוה. כך מתבל המשפט:

השבח ליהוה (=לשם) אשר קרא
יזכר⁷ לטוב עד עולם.

שהאלוהים קרא את שרת הדיברות לפניו משה מרומו כבר במקור קדום, במדרשו של מרקה⁸, וויל: "כד קרא קשטה⁹ קדמוני¹⁰ עסדריתה קמאיתה", אף כי הדברים נאמרו, כפי הנראה, לגבי עשריריה אחרת, והמקום שם מעופף. ובבירור נאמרו הדברים בפיוט מאוחר לפינחס (בן יוסף?) הכהן הגדול בן המאה היד. וזה לשונם:¹¹ יתגלו קראת קרא עשרה הדברים הוא יהוה אלהינו וגוי. אין אפוא להקשות על שאנו מיחסים את הנרנה לאלהים הקורא ולא לאיש המכונה קרת.

והנה שמתי לב בשעת קליטת מבטאם של שרת הדיברות מי עמרם בן יצחק הכהן, *yitga'llag qarrā'* שהקדמים להן משפט באר מית בדומה להתחלה הפיוט של הפינחס נ"ל: *adqā'tra ā,sa'rte mille'yya* נמצא משפט זה כרגיל בסידורי תפילה לפני טרשת עשרה הדיברות¹²). ברוי אפוא שאין זה אלא ברכה קודמת קריאת עשרה הדיברות.

ובדיוק זאת היא משמעותה של הפתיחה בכתובות השומרונית מיבנה. האם ישנה גוסח ברכה שונה מן המטבח שנתקבל במרוצת הדורות, או שמא פראפרואה היא – בדבר זה אין להזכיר הבל עיון מיוחד בהשתלשותה של ברכה זו.

זאב בנ-חaim

7) שהמלת הכתובה דתכלר מכונה להבייע דתכלר [=דאתדרך] בדרך כלל לא מן הנמנע הוא. אולם ברוי שזה לשון הברכה המקורי לריגל "דכילד לטב" או "adcider leṭeb", אין כאן מקום לדלא. חזקה ונראה לי גם לא לזרות העבר. האל"ף וחתיו השומרוניות נבדלות זו מזו רק בקיצור אחד ומהלפות זב"ז לעתים. דתכלר אולי שיבוש הוא במוקם *adcik*[], או ציריך לנורות *יתכלר* = ישנה. דתכלר על כל פנים מוקשה כאן. [אולי ראוי להזכיר שלשון ברכה (א) *adcider leṭeb* לא ראוי עד עתה ביהם לאלהים].

8) השווה קטע של מරקה שהוצע על ידי Baneth, האללה 1888, עמ' 52.

9) = האמת, בלשונם הערבית حق, כינוי לאלהים.

10) כל' לפניו משה.

11) ר' איזר הפייטים, שהוציא Cowley, עמ' 348.

12) עי"ש בעמידים, 108, 125, 272, 341, 396, 407 ועוד.